

Барладим Валентина Миколаївна,
аспірант

Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ ПІДЛІТКІВ

Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Основною метою освіти – є всебічний розвиток людини як особистості, її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей. Освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами.

В Україні склалася певна структура освіти. Так можна виділити такі структурні елементи: дошкільна освіта; загальна середня освіта; позашкільна освіта; професійно-технічна освіта; вища освіта; післядипломна освіта; аспірантура; докторантура; самоосвіта [5]. Зазначимо, що позашкільна освіта – це сукупність знань, умінь та навичок, що отримують вихованці, учні і слухачі в позашкільних навчальних закладах у час, вільний від навчання в загальноосвітніх та інших навчальних закладах [6]. Самоосвіта – освіта, яку отримують у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі. Крім того, самоосвіта є невід'ємною частиною систематичного навчання у стаціонарних закладах, сприяє поглибленню, розширенню та більш міцному засвоєнню знань [4; 296].

Позашкільна освіта та виховання є структурною частиною освіти та однією з складових системи безперервної освіти. Навчально виховний процес в умовах позашкільної освіти спрямовуються на розвиток здібностей, талантів дітей, учнівської та студентської молоді, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні. Реалізація позашкільного навчально-виховного процесу здійснюються навчальними закладами, сім'єю, трудовими колективами, громадськими організаціями, товариствами, фондами і

ґрунтуються на принципі добровільності вибору типів закладів, видів діяльності. Забезпеченням умов для одержання учнями та молоддю позашкільної освіти має опікуватись Держава [6].

До позашкільних навчальних закладів належать: палаци, будинки, центри, станції дитячої, юнацької творчості, учнівські та студентські клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, школи мистецтв, студії, початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади, бібліотеки, оздоровчі та інші заклади. Для здійснення навчально-виховної роботи позашкільним навчальним закладам надаються спортивні об'єкти, культурні, оздоровчі та інші заклади безкоштовно та на пільгових умовах. Порядок їх надання визначається місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Крім позашкільних навчальних закладів фінансуванням та методичним супроводом яких займається держава, існують й інші форми організації навчально-виховного процесу у позашкільний та позанавчальний час. Членство в таких колективах (організаціях) дозволяє ефективно розвивати такі соціально важливі якості особистості як самостійність, соціальна активність, відповідальність, самоконтроль, самовиховання, тощо [1].

Биковська О., аналізуючи розвиток позашкільної освіти України, дає таке визначення: «позашкільна освіта – це складова системи безперервної освіти, цілеспрямований процес і результат навчання, виховання, розвитку і соціалізації особистості у вільний час у позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях.» Також, автор зазначає, що, на сьогодні, в позашкільній освіті наявні суперечності між:

- законодавчо визначеним статусом позашкільної освіти і відсутністю цілісних досліджень щодо теоретико-методичних основ позашкільної освіти;
- соціальним замовленням на позашкільну освіту і недостатньою розробкою нових науково обґрунтованих підходів до її організації і здійснення;
- орієнтацією сучасної педагогічної науки і практики на впровадження нових підходів і недостатньою модернізацією змісту, організаційних форм і методів позашкільної освіти, діяльності позашкільних навчальних закладів;

- потребою врахування особливостей становлення і розвитку позашкільної освіти в Україні, зарубіжного досвіду і недослідженістю означеної проблеми у досвіді інших країн [2].

Позашкільна освіта є важливим компонентом безперервної освіти в усьому світі. Так наприклад, Рада по освіті ЄС у 2004 році прийняла визначення неформального та позаформального навчання, а також Загальні Європейські принципи для їх визнання. У 2006 році був поставлений 5-річний строк для закінчення розробки та впровадження цієї системи при визначенні професійних навичок людини [7]. У Європі освіта має три основні компоненти – формальний, неформальний та позаформальний. Кожному з компонентів притаманні свої риси:

- формальна освіта – проходить у організованому та ієрархічно структурованому контексті, завершується видачею загальновизнаного диплому або атестату; має визначену тривалість по часу та ґрунтується на державній учбовій програмі; організована формальними, як правило, зареєстрованими організаціями. Формальна освіта представляє собою отримання шкільної (початкової, основної, загальної середньої) освіти, професійної освіти, вищої освіти, післядипломної освіти (аспірантура, ординатура, докторантура). Отримання другої вищої освіти також входить до структури формальної освіти. Формальна освіта пов'язана з отриманням відповідних кваліфікацій та ступенів, які підтверджуються відповідними документами. До того ж, формальна освіта є інституціолізованою [8];

- неформальна освіта – єдиного підходу до визначення неформальної освіти на даний час не існує. Так автором [9] стверджується, що поняття неформальної освіти є широким у визначенні і оскільки «те, що визначає неформальну освіту, є розмаїттям форм, які вона може запропонувати у відповідь на різноманітні вимоги і потреби різних людей або груп», неможливо дати єдине, універсальне визначення даному поняттю. Більш повне визначення неформальної освіти надають Кумбс П. та Ахмед М.: «неформальною освітою є будь-яка організована систематична освітня діяльність, що проводиться поза

межами формальної системи для забезпечення обраними (визначеними) видами навчання окремих підгруп населення, як дорослих, так і дітей» [10];

- позаформальна освіта – індивідуальна пізнавальна діяльність, яка супроводжує повсякденне життя і необов'язково носить цілеспрямований характер; спонтанна освіта, яка реалізується за рахунок власної активності індивідів у культурно-освітньому просторі; спілкування, читання, засоби масової інформації, відвідування закладів культури тощо.

Також, вчені виділяють як окремий компонент освіти самоосвіту, яка має такі характеристики: систематична учбова діяльність при мінімальній організації учбового процесу або при повній відсутності керівництва ним зі сторони викладачів; діяльність, що спрямована на отримання будь-яких нових знань (необов'язково наукових або відповідних учбовим програмам загальної або додаткової освіти), навичок; у процесі такої освіти індивід самостійно вирішує, в якій мірі поєднувати власні переваги з довгостроковими інтересами [8].

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що проблема додаткової позашкільної освіти в Україні та світі є актуальною. Перед педагогічною спільнотою постають питання методичного забезпечення, затвердження усталеного понятійно-категоріального апарату, удосконалення нормативно-правової бази щодо організації навчально-виховного процесу в умовах позашкільної освіти.

Ведучі пошук ефективних сучасних технологій та методик позашкільної освіти дослідники пропонують використовувати компетентнісний підхід, як такий що забезпечує високу якість позашкільної освіти. Для подальшої роботи беремо за основу таке твердження: компетентнісний підхід у позашкільній освіті – базується на застосуванні в меті, завданнях, змісті, формах та методах компетентностей особистості. При цьому компетентність – це особистісна характеристика людини, яка повноцінно реалізує себе у житті, володіючи відповідними знаннями, вміннями, навичками, досвідом та культурою [2].

В позашкільній освіті можна виділити такі основні компетентності:

1. пізнавальна – передбачає оволодіння знаннями про культуру, природу, суспільство тощо;
2. практична – спрямована на формування практичних вмінь та навичок особистості;
3. творча – спрямована на розвиток творчої діяльності, здібностей, уяви;
4. соціальна – передбачає здатність до співпраці, самореалізацію та самовизначення, загальну культуру особистості тощо.

На нашу думку, в сучасному суспільстві, соціалізація підлітків є однією з головних задач шкільної та позашкільної освіти. Оскільки наряду із швидким розвитком технологій, поглибленням знань людства про навколишній світ, новітніми відкриттями у науці та техніці тощо, спостерігаються й такі негативні явища як: руйнування авторитету сім'ї; розрив між людиною та суспільством (зростає соціальна апатія молоді, агресивність тощо); неузгодженість цінностей, що формуються з можливістю їх практичної реалізації та інші. До того ж, в умовах сучасного суспільства, підвищується актуальність виховання людини, яка спроможна до самоствердження, самовизначення та самореалізації; а також людини, яка спроможна співпрацювати з оточуючими людьми та світом.

Соціалізація – спосіб життя, цінності, що його зумовлюють; виховання особистості, достатньо підготовленої (тобто такої, котра володіє необхідними знаннями, уміннями, навичками) для того, щоб своїми поведінковими практиками, усім способом життя в певному суспільстві відповідати прийнятим у ньому соціокультурним нормам. Успішна, з погляду конкретного суспільства соціалізація, безпосередньо залежить від того, якою мірою діяльність усіх соціальних інститутів, котрі створюють соціалізаційний вплив, відповідає прийнятим у цьому суспільстві соціокультурним нормам [3]. Основними соціальними інститутами є:

- родина та близьке оточення (друзі, знайомі, сусіди тощо);
- заклади освіти (дошкільні, шкільні всіх рівнів від початкової до вищої та післядипломної освіти);

- заклади культури і мистецтва (позашкільні, заклади організованого дозвілля, творчого розвитку, бібліотеки, клуби, театри тощо);

- трудові колективи;

- засоби масової інформації (включаючи мережу Інтернет, вплив якого дедалі більше);

- місцеві громади;

- релігійні, громадські та політичні організації / об'єднання, профспілки, інститути спеціального призначення для окремих соціально-демографічних груп (дітей сиріт, дітей і дорослих з особливими потребами, безробітних, людей похилого віку тощо).

Соціальна компетентність у позашкільній освіті передбачає формування активної життєвої позиції, готовність до конкурентної боротьби на ринку праці, потребу ініціативно включатися в систему нових економічних відносин; обумовлює прояв та розвиток важливих людських якостей і здібностей особистості – ставлення до праці, оволодіння соціальним досвідом; характеризує взаємодію людини з соціумом; як сукупна характеристика громадянської зрілості професіонала виступає одночасно як соціальна дієздатність – вміння передбачати наслідки своїх дій, робити правильний вибір під час їх виконання, дотримуватися балансу загальних та особистих інтересів .

Останнім часом спостерігається зниження інтересу підлітків до участі в навчально-виховному процесі у позашкільних навчальних закладах. Це, в свою чергу, призводить до зниження їх соціальної активності. Отже, виникає потреба в популяризації серед підлітків позашкільних закладів, їх активне представлення в мережі Інтернет, як одного з інститутів соціалізації.

Враховуючи результати констатувального етапу нашого дослідження, що проводився серед керівників та членів різних дитячих та молодіжних організацій (ВДГО «Морські скаути України», Національна організація Скаутів України, деякі осередки організації «Пласт», ДО «Іскра» та інші), можна зробити такі висновки:

1. більшість громадських організацій мають сайти, але швидкість оновлення інформації не завжди відповідає потребам учасників.

2. частіше для обговорення, планування та організації своїх заходів, керівники застосовують мобільні телефони, електронну пошту та сайт організації;

3. більшість учасників експерименту відмітила, що інформаційно-комунікаційні засоби допомагають їм у повсякденному житті (серед основних були названі мережа Інтернет, скайп, мобільні засоби);

4. діти, на відміну від керівників організації, майже не знайомі із сайтами інших громадських організацій;

5. більшість дітей використовує для спілкування з іншими членами організації та друзями соціальні мережі (найпопулярніша – «В контакте»), а також скайп.

На нашу думку, керівники позашкільних навчальних закладів, дитячих та молодіжних організацій мають враховувати популярність серед молоді та підлітків соціальних мереж, зокрема мережі «В контакте» та «Фейсбук». Для організації швидкого зворотнього зв'язку із членами групи; популяризації своєї діяльності серед цільової аудиторії; інформування великого загалу про результати заходів; залучення до організації та участі у заходах, акціях, проектах більшої кількості людей а також створення сприятливих умов для співпраці з батьками – варто було б створювати сторінки організації та закладів у соціальних мережах. До того ж, завдяки широкій географії користувачів соціальних мереж, полегшується налагодження міжнародних зв'язків та пошук однодумців, помічників, меценатів тощо.

Також, враховуючи легкість в управлінні групами у соціальних мережах, а також те, що більшість підлітків вже є зареєстрованими у даних мережах, можна покласти обов'язки щодо наповнення сторінки, організації тієї чи іншої зустрічі, експрес опитування та інше на членів колективу. До того ж, сервіси представлені соціальною мережею (завантаження фотографій, відео- та аудіо файлів, можливість прикріпити документ, текстовий файл тощо) допоможуть

підліткам урізноманітнити способи подачі інформації, творчо підійти до питання висвітлення діяльності, проявити особистісні уподобання та здібності.

Отже, завдяки наявному у підлітків інтересу до участі соціальних мережах; створенні більш демократичної атмосфери спілкування; прийнятті на себе частини відповідальності за наповнення сторінки та організації заходів тощо; швидкому зворотньому зв'язку між членами соціальної мережі створюються додаткові позитивні умови для розвитку соціальних компетентностей підлітків.

Список використаних джерел

1. Барладим В.М. ІКТ в позашкільній освіті: огляд ресурсів для підлітків / Барладим В.М. /Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: Матеріали наукової конференції. [Електронне ресурс] / За редакцією В.Ю. – Київ : ІТЗН НАПН України, 2013. – с. 124 - 128 Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net>

2. Биковська О. Розвиток позашкільної освіти в Україні: теоретико-методичні аспекти. / Биковська О.// Вісник Інституту розвитку дитини. Вип. 5. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: Збірник наукових праць. – Київ: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, 2009. – 198с.

3. Геєць В.М. Інститути соціалізації в Україні та країнах ЄС: тенденції розвитку та ключові відмінності / Геєць В.М. // Укр. соціум. - 2011. - № 2. - С. 7-34.

4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К., 1997.

5. Закон України «Про освіту» (чинний, поточна редакція від 01.01.2013р.) [Електронний ресурс] Режим доступу – <http://zakon4.rada.gov.ua>

6. Закон України «Про позашкільну освіту» (чинний, поточна редакція від 05.12.2012р.) [Електронний ресурс] Режим доступу – <http://zakon4.rada.gov.ua>

7. Кудрявцева С.П., Колос В.В. Міжнародна інформація. / Кудрявцева С.П., Колос В.В. // Навчальний посібник – К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. - 400с [Електронний ресурс] Режим доступу – <http://pulib.if.ua/part/9946>

8. Ключарев Г.А., Пахомова Е.И., Кофанова Е.Н. Самообразование взрослых. / Ключарев Г.А., Пахомова Е.И., Кофанова Е.Н. // Общественные науки современность. - 2003. - №4. - С. 37-46.

9. Namadahe A. Non-formal education. A definition of the concept and some examples. UNESCO Prospects – quarterly review of education. - 1991. -Vol.21-№1.- P.111-124

10. Coombs P., Ahmed M. Attacking Rural Poverty: How non-formal education can help. Baltimore: John Hokins University Press.-1974.-P.292

11. Шолыганов А.Е. Скаутинг – Среда Социальной Компетентности. / Шолыганов А.Е. // Вестник Костромского государственного университета им. Н.А. Некрасова. Серия: Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокинетика. 2010. Т. 16. № 3. С. 190-192.